

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:275-290
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 14.11.2019
Kabul/Accepted: 04.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KIYI
TURİZMİ VE REKREASYONEL
KULLANIMDA PEYZAJ
TASARIMI ÖNERİSİ: VAN
GÖLÜ KIYISINDAN BİR
ÖRNEK**

**LANDSCAPE DESIGN
PROPOSAL FOR SUSTAINABLE
COASTAL TOURISM AND
RECREATIONAL USE: AN
EXAMPLE FROM THE SHORES
OF LAKE VAN**

Betül YILMAZ

Van Büyükşehir Belediyesi
Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
Çevre Koruma Şube Müdürlüğü
ORCID: 0000-0001-8210-2446, betulyilmaz629@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Feran AŞUR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığın Bölümü
ORCID: 0000-0001-9480-5536, feranekasur@gmail.com

Öz

Kıyı alanları özenle korunması ve en verimli şekilde uygun amaçlar için kullanılması gereken doğal kaynakların parçalarıdır. Bununla birlikte kıyı kentleri her zaman insan kullanımları yönünden odak noktası oluşturmaktadır. Sürekli artan nüfusu ile peyzajı şekillendiren faktörlerden biri olan insan, kıyı kaynakları üzerindeki beklentileri çeşitlilik göstermiş ve değişimlere neden olmuştur.

Van kalesinin güney batı cephesindeki alan doğal ve kültürel peyzaj açısından zengin olmasına karşın mekânsal anlamda insanların rekreasyon için tercih ettiği bir durumda değildir. Bu çalışmada, Van Gölü kıyısında Van Kalesinin güney batı cephesinde yer alan yaklaşık 2,002 km uzunluktaki kıyı şeridi ve yakın çevresindeki mevcut kullanımlar incelenerek rekreasyonel kullanım potansiyeli ortaya konulmuştur. Çalışmada yerinde inceleme ve araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili yayınlardan yararlanılmış, alan araştırması yapılmış, ilgili kişi ve kurumlarla sözlü görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda Van kent merkezi ile yakın mesafede yer alan kıyı alanı için sürdürülebilir kıyı turizmi ve rekreasyonuna yönelik öneriler getirilmiştir. Öneriler belirlenirken koruma-kullanma dengesi gözetilerek alternatif alan kullanımları üretilmiştir. Çalışma sonunda adı geçen alan için kıyı alanı yönetimi çerçevesinde önerilen peyzaj tasarım projesi hazırlanmıştır. Öneriler ışığında, bu alan görsel peyzaj değerleri sunabilen ve çe-

şitli sosyal aktivitelere olanak sağlayan, ilgi çekici bir rekreasyon alanına dönüştürülebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kıyı peyzajı, rekreasyon, sürdürülebilirlik, Van Gölü.

Abstract

The coastal areas are part of the natural resources that must be carefully protected and used for the most efficient purposes. However, coastal cities are always on the focus of human use. As one of the factors that shape the landscape with its constantly increasing population, human expectations on the coastal resources have varied and caused changes.

Although the area on the south-west front of the Van castle is rich in the natural and cultural landscape, it is not in a spatial sense that people prefer for recreation. In this study, the potential of recreational use has been revealed by examining the 2,002 km long coastline on the south-west front of the Van Fortress on the shores of Lake Van and its immediate surroundings. On-site investigation and research method were used in the study. Publications related to the subject have been utilized, field research has been conducted and oral interviews have been conducted with the relevant persons and institutions. In this respect, suggestions were made for sustainable coastal tourism and recreation for the coastal area located close to the city centre of Van. Alternative field uses have been produced by considering the protection-use balance while determining the recommendations. At the end of the study, a proposed landscape design project was prepared for the mentioned area within the framework of coastal area management. In this respect, it is thought that this area can be turned into an interesting recreation area that can provide visual landscape values and allow various social activities.

Keywords: coastal landscape, recreation, sustainability, Van Lake.

Giriş

Suya yakın alanların yerleşim yönünden tercih edildiği bilinen bir gerçektir. Tercih etme etkenlerinden fiziki ve ekonomik katkıyla birlikte kültürel ve sosyal olarak su kenarı alan kullanımlarının etkisi önem taşımaktadır (Henden, 2018: 55). Kıyı alanlarından yararlanma, kentsel alanlarda, ulaşım, turizm, sanayi ve bunların üretimlerinden faydalanma gibi dolaylı bir şekilde ve ayrıca doğrudan yararlanmak amacıyla da insanların her kesiminin faydalanmasını sağlamak için oluşturulmuş; eğlence ve dinlenme amaçlı rekreasyon alanlarıdır. Kıyıları özellikleri nedeniyle toplum yararına kullanılması gereken yer olmakla birlikte bu çoğu zaman sağlanmamaktadır (Döker, 2006:7).

Su ve kara parçalarının buluştuğu kıyı alanları, tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun yerleşim ve dinlenme yerleri açısından ilgisini çekmiştir. Kıyı alanları ekolojik özelliklerinin yanı sıra turizm ve rekreasyon amaçlı kültürel kullanımlar gibi çok yönlü mekansal çözümlere de

olanak sağlayan peyzaj değerleri yüksek alanlardır (Top, 2012)¹. Sürdürülebilirlik kavramı çeşitliliğinin ve üretkenliğin devamlılığını sağladığı gibi, insanların daimi olabilmeye yeteneklerini korumak olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm kavramı, her sektörde kendisini gösteren sürdürülebilirlik anlayışının turizme yansımalarıyla meydana gelmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan sürdürülebilir turizm tanımı: “Turistlerin, sektörün, çevrenin ve ev sahibi halkın gereksinimine yönelerek şimdiki ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alan turizmdir” şeklindedir. Yöredeki insanların ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki fırsatları koruma sanatı sürdürülebilir turizmdir. Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesinde, turizm-çevre-insan etkileşiminin yaşandığı, doğal ve kültürel değerleri içeren tüm kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılması önem taşımaktadır (Andkjær ve Arvidsen, 2015: 26; Karaşah, 2017: 59; Yazıcı ve Sağlamer, 2019: 766). Sürdürülebilir turizm, çevreyle bütünleşik turizm gelişmesi tartışmasında anahtar kelime haline gelmiştir. İnsanların katıldıkları rekreasyon aktiviteleri amaçları çok geniş bir yelpazede değişebilir. Bu bağlamda insanların yaşam kalitesini iyileştirme çalışmalarında, rekreasyonel aktivitelerinin yönetiminden sorumlu kurumların önemli görevlerinden biri rekreasyon olanaklarının iyileştirilmesi ve bu olanaklara erişimine kolaylık sağlanmasıdır (Aukerman, 2011: 22).

Tarih boyunca insanların ilk yerleşiminin genelde; göl ve akarsu, deltalar, taşkın ovaları kıyıları gibi suya yakın alanlar olarak tanımlanan bölgelerde yoğunlaştığı bilinmektedir. Suyun varlığı ve su yüzeyinin artması bu yerlerin beğenilmesinde ve tercih edilmesinde çok önemli etkenlerdir ve herkes tarafından da bilinmektedir. Şimdiye kadar ilgili olan birçok çalışmada (Schroeder, 1982: 319; Arriaza vd., 2004: 115; Özhancı ve Yılmaz, 2011: 68) peyzajın önemli ögesi olan suyun, aynı zamanda estetik anlamda peyzaj kalitesini olumlu bir şekilde arttırdığı ortaya konulmuştur (Güneroğlu, 2017: 12). Tarihsel süreçte insanların yerleşim ve konaklama olarak genellikle kıyı alanlarını tercih etmelerinin nedeni genelde kıyı alanlarının sunduğu çok sayıda fırsatların olmasıdır. Bazı kıyı alanları bir milletin geçmişini temsil eden geleneksel aktivitelere ev sahipliği yapılması yanında bazı kültürlerde çok derin tarihi anlamlar da taşımaktadır. Anadolu’da yaşamış birçok medeniyetin izlerini kıyı alanları ve yakın çevrelerinde rastlamak mümkündür. Örnek olarak dünyada ilk şehir sayılan Çatalhöyük, Uluabat Gölü kıyısında bulunan Apolonia kentin, Van Gölü kıyısında yer alan Urartu’ların başkenti olan (Tuşba) Van Kalesi, Pamukkale’deki Hierapolis, Zeugma ve Hasankeyf, Beyşehir Gölü kıyısında kurulan Kubadabad kıyı alanlarda yer almış birçok örneklerden bazılarıdır

1 Top, M. (2012). Van Koruma Amaçlı İmar Planı Sanat Tarihi Raporu, T.H.K Arşivi.

(Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: 80). Sosyal ve kültürel bağlamda ise kıyı alanlarının oluşturma potansiyeline sahip olan etkilerden; yaşam kalitesinin yükseltilmesi, eğitim imkanları ve çevresel bilinç, sosyal etkileşim ve toplumsal bağ olarak saymak mümkündür (Dugan, 1990: 96; Erdem, 1994: 95; Karadeniz, 1995:4; Tırlı, 2006:139; Trust of Ecology, 2009)².

Kıyı alanları; birey ve toplum için doğrudan olumlu psikolojik etkiler yaratan; ayrıca kaynaklar ve rekreasyonel amaçlar açısından da, en yoğun insan kullanımındaki bölgeler niteliğini taşımaktadır. Kıyı alanları, kara ile suyun birleştiği alan, karanın su boyunca uzanan kısmı (Pala, 1975: 33; Ferudun, 2009: 77), her türlü doğal su (deniz, göl, akarsu gibi) kütlelerini çevreleyen kara parçası, mekânsal anlamda bir eşik (Alpay, 2011: 297), kara ile deniz ekosistemlerinin birleştiği ve bu sistemlerin birbirini etkilediği, mutlak korunması gereken önemli doğal habitat alanlarıdır (Sesli vd., 2003: 770; Sesli, 2010: 495). Kıyı kentlerinin ortak özellikleri ise su ile olan ilişkilerinden ileri gelmektedir. Kıyı alanlarında su ile karanın ilişkisi topografyanın etkisi ile değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Kıyı alanları sahip oldukları doğal ve kültürel kaynak değerleri, iklim, jeoloji, hidroloji, flora ve fauna gibi pek çok sayıda faktöre bağlı olarak çeşitlilik ve değişiklik göstermelerine rağmen bu özellikleri ile ekolojik ve kültürel açıdan önem taşıyan peyzaj alanlarında yer almaktadır. Bununla birlikte, doğal kaynakların zenginliği ile dikkat çeken kıyılar, bu özellikleri nedeniyle sürekli yoğun kullanımlara maruz kalmakta ve bu yoğun kullanım, kıyı ekosistemindeki hassas denge üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Garipağaoğlu vd., 2014: 62). Bu bağlamda kıyılar sahip oldukları morfolojik özellikler ile birlikte doğal ve görsel özelliklere sahip olup aynı zamanda rekreasyonel açıdan değerlendirilebilecek, kaynağı ve sunduğu faaliyet çeşitliliği sayesinde birçok kitleye hitap edebilecek alanların oluşumuna da olanak sağlamaktadır (Özgüç, 2011: 126; Pekpak, 2012: 7). Bu nedenlerle kıyılar, yüzme, balık tutma, su sporları, dinlenme, yürüyüş, oturma, piknik yapma, manzara seyretme, deniz kuşlarını izleme gibi geniş insan kitlesine hitap edecek farklı rekreasyonel aktivitelere uygun mekânlardır.

Van Gölü kıyı alanlarının çeşitli bölgeleri ise; su ile doğrudan ilişkili rekreasyon etkinlikleri (yüzme, kürekçilik, motorlu su araçları ile gezinti, sandalla gezinti, su kayağı gibi) ve su ile dolaylı ilişkili rekreasyon etkinlikleri (piknik aktiviteleri, kamping, manzara seyri ve fotoğrafçılık, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi) yapılabilecek özelliklere sahip olmaktadır. Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevresi rekreasyonel kullanım potansiyelinin yüksek olmasına rağmen yıllar içinde; amacı dışında kullanım, evsel ve hayvansal atıkların

² Trust of Ecology. (2009). <http://www.urbanecology.org.uk>. (Erişim tarihi 15.05.2019).

çevreye verdiği zararlar, güvenlik sorunu, şehir merkezi ile bağlantısının sağlıklı olmaması gibi nedenler ile önemli ölçüde değişime uğramıştır. Kıyı alanlarının korunması, kamu yararına kullanılması ve kamusal alan olması gerektiğinden bu çalışmada; Van kent merkezi ile yakın mesafede yer alan bu kıyı alanı için; sürdürülebilir kıyı turizmi ve rekreasyonuna yönelik öneriler geliştirmek, koruma-kullanma dengesi gözetilerek, alternatif alan kullanımları, görsel peyzaj değerleri sunabilen ve çeşitli sosyal aktivitelere olanak sağlayan ilgi çekici bir rekreasyon alanına dönüştürmek için bir peyzaj tasarım projesi hazırlanması amaçlanmıştır. Ortaya konulan proje 3621 sayılı Kıyı Koruma Kanunu'nda tanımlanan yapılaşmaların dışına çıkmadan bölge kıyı alanları çevresinde sürdürülebilir rekreasyon, kültür, dinlenme, spor, eğlence, sağlık ve sosyal gibi kamu yararına olan mekanların oluşturmasına ve doğal habitat alanların korunmasına yönelik olmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyali, Doğu Anadolu Bölgesi'nde konumlanan Van ilinde yer alan Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanı ve yakın çevresi, bu kıyı alanının sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj özellikleridir. Konuya ve alana ilişkin yerli ve yabancı literatür ve kaynaklar ise yardımcı materyali oluşturmuştur.

Şekil 1: Çalışma Alanını Konumu³

3 <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>, (Erişim tarihi 16.07.2019).

Kapalı havza göllerinden olan Van Gölü, 3626 km² yüzey alanı, 607 km³ su hacmi ve maksimum 451 metre derinliğiyle dünyanın en önemli göllerinden birisidir. Göl, denizden 1649 m yüksekliktedir ve yaklaşık 530 km kıyı uzunluğuna sahiptir. Göl çevresindeki kıyıların % 45 ini fazla kıyılar, % 37 sini alçak kıyılar, %18 ini ise ana kaya ve taşlı kıyılar oluşturmaktadır (Kılıç, 2006: 17).

Çalışma alanı; Van il sınırları içinde Van Gölü kıyısında Van Kalesi'nin güney batı cephesinde yer alan yaklaşık 2,002 km uzunluktaki kıyı şeridi ve yakın çevresindeki mevcut kullanımlar, kent etkisi altında olan kıyı alanı ve yakın çevresinden oluşmaktadır. Çalışma alanındaki kıyı bölgesi sazlık, bataklık ve az bir alanı kumsaldan oluşmaktadır. Alana dahil olan sulak alan ise; Van Sulak Alanıdır.

Çalışma yönteminde; çalışma konusu ve alanı ile ilgili literatür taraması yapılarak, arazi incelemesi ve gözlemleri, çalışma alanının fotoğraflanması, doğal ve kültürel peyzaj analizlerin gerçekleştirilmesi, ilgi grupları ile görüşmeler ve ilgili kurumdan çalışma alanına ilişkin olarak çeşitli dokümanlar temin edilmesi işlemleri yapılmıştır. Fotoğraf çekimi ise, kıyı bandı kullanımının daha yoğun olduğu bahar aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanına ilişkin Netcad ortamındaki 1/25000 ölçekli çevre düzen planlarından, 1/1000 ölçekli imar uygulama planlarından ve halihazır planlardan yararlanılmıştır. Elde edilen görsel materyaller ve alanda yapılan çalışmalar sonucu alanın mevcut kullanım durumu ortaya konulmuştur. Peyzaj tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak Autocad bilgisayar programında plan projesinin hazırlanmasıyla, 3 D max ve Lumion programları ile modelleme çalışması alanının doğal ve kültürel özelliklerine ilişkin peyzaj tasarım projesi hazırlanmıştır.

Bulgular

Çalışma Alanının Fiziki Özellikleri

Van Kalesi ve çevresi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Van Gölü'nün doğu kıyısında yer almaktadır. Van ili sınırları içerisinde (şehir merkezine 3 km mesafede) konumlanmış olan alan, yaklaşık 2,7 km²'lik bölgeyi kapsamaktadır. Van Gölü'nün doğusunda yer alan Van Sazlıkları sulak alanı ve Van Gölü kıyısı Van Gölü'nü besleyen önemli akarsulardan biri olan Akköprü Deresi'nin birleştiği kesimde yer almaktadır. Sazlık alanın yüzey drenaj alanı (Van Ovası dikkate alınarak oluşturulmuştur) yaklaşık 400 km² olarak hesaplanmıştır. Sazlıklar, göl kıyısında yer alan Van iskelesinin kuzey ve güney sahilinde iki parça şeklinde yer almaktadır. Sulak alanın ana su kaynağı yağışlarla oluşurken, boşalımı ise buharlaşma ve yüzey akışı ile olmaktadır. Van Kalesi'nin batısında yer alan kesimlerde kuvaterner yaşlı alüvyon yüzeylenmektedir. Van Gölü çevresinde yer alan Tatvan,

Van İskele, Güzelkonak ve Gevaş Göl Gözlem İstasyonlarından edinilen veriler, Van Gölü'nde en düşük ve en yüksek su seviyelerinin 67 yıllık süreçte 1646,97-1650,26 m arasında değiştiği, bu nedenle Van Sazlıkları sulak alanının da bu süreç içinde değişiklikler gösterdiği düşünülmektedir (Aşur, 2017: 510; Avşin ve Erzen, 2018: 285).

Doğal Peyzaj Özelliklerinin Analizi

Bozkurt'un (2016: 327) belirttiği gibi ekolojik düzenin işleyişinde ve bu bütünlüğün korunmasında önemli bir rol üstlenen sulak alanlar, birçok canlı türüne ev sahipliği yapmalarının yanı sıra, birer doğal filtre görevi de üstlenmektedirler. Bu bağlamda özellikle çalışma alanında sürdürülen çeşitli insan faaliyetleri, bu alanı ve dolayısıyla ekolojik dengeyi tehdit etmektedir. Çalışma alanının sınırları içinde Van Sulak alanının bir bölümü yer almaktadır. Bu önemli alanda su içi vejetasyonunda *Potamogeton pectinatus* (rezene), sahile yakın çayır alanlarda *Scorzonera parviflora* (çatalkök) ve nehrin taşkın sahası boyunca *Alopecurus arundinaceae* (tilki kuyruğu kamışı) bitkileri yer almaktadır. Göle dökülen ırmak ağzlarına yakın, hafif tuzlu yerlerde *Butomum umbellatum* (kemoterapi çiçeği), göl sahillerinde 2 m'ye kadar olan derinliklere kadar devam eden kesimlerde *Phragmites australis* (kamış) birliklerinin üyeleri bulunmaktadır. Bitki türlerinin yanı sıra alanda tespit edilen 3 sürüngen ve 150 kuş türü mevcuttur. Alanın göl kıyısında olmasından ve göl ile bağlantısından dolayı, endemik inci kefali de sahada gözlenmektedir (Avşin ve Erzen, 2018: 288). Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevres, birçok canlı türünün barınma alanı olarak çevresine habitat sağlamasının yanında, biyolojik çeşitliliğe ve tür varlıklarının devamlılığını sağlamakta katkı sunması, besin zinciri sağlaması, çevre dengesi oluşturması, yer altı suyunu dengelemesi ve tehdit altındaki bazı canlı türlerine ev sahipliği yapması sebebiyle biyolojik işlev bakımından önemli bir konumdadır. Bunun yanında, Van Sazlıklarının bölgeye sakin ve sessiz bir alan sunarak estetik bir görsel değer oluşturması, alanın sosyal değerini arttırmaktadır. Ayrıca bu alan, üniversiteler ve diğer kurumlar için yaban hayatı gözleme, bilimsel araştırma ve eğitim imkânı sunma konusunda, sahip olduğu değerler ile birlikte ulaşım kolaylığı açısından önem taşımaktadır.

Kültürel Peyzaj Özellikleri Analizi

Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevresi rekreasyonel kullanım potansiyelinin yüksek olmasına rağmen yıllar içinde insanlar tarafından yapılan olumsuz girişimler sonucu büyük değişimlere uğramıştır. Çalışma alanının görüş alanı içinde Van Kalesi başta olmak üzere birçok tarihi yapı yer almaktadır. Bununla birlikte

yapısal anlamda gelişi güzel yerleşimlere ait konutlar göze çarpmaktadır. Alanın şehir merkezine yakın olması ve göl kıyısında bulunması, bazı avantajlarına rağmen önemli problemleri de beraberinde getirmektedir. Sulak alan çevresinde belirgin şekilde çevre kirliliği söz konusudur. Kanalizasyon, yol yapımı, evsel atıklar plansız bir şekilde bölgeye nüfus etmekte ve buradaki ekosistemi tehdit etmektedir. Özellikle sulak alan çevresindeki yerleşim alanlarının gün geçtikçe bu bölgeye doğru yayılması, konutların sayıca artması, denetimin yapılmaması ve sulak alandan geçen Akköprü Deresi'ne atılan evsel ve çevresel atıklar, sulak alandaki çevresel kirliliğin boyutlarını arttırmaktadır. Yasak olmasına rağmen bu bölgede devam eden avcılık, yaban hayatı ve kuş türlerini tehlikeye sokmaktadır. Özellikle belli kuş türlerinin uğrak alanı olan saha kaçak avcılık faaliyetleri nedeni ile tür kaybının kaybetme tehlikesi altındadır (Avşin ve Erzen, 2018:293).

Önerilen Peyzaj Projesi

Çalışma alanındaki kıyı genişliği, kıyı uzunluğu, yasal ve teknik açıdan kıyı kullanımı incelenmeleri sonucunda bu alan için önerilen peyzaj projesini nitelikleri aşağıdaki gibidir (Şekil 2).

Yapısal Tasarım: Peyzaj tasarımında kullanıcı gereksinimleri ve yaklaşık kullanıcı sayıları dikkate alınarak; kullanıcıların sohbet edebilecekleri, vakit geçirebilecekleri oturma/dinlenme alanları, araçlarını park edebilecekleri otopark alanları, yeme-içme eylemlerini gerçekleştirebilecekleri yeme-içme alanları, sportif aktivitelerini gerçekleştirebileceği yürüyüş parkuru ve bisiklet yolları tasarlanmıştır. Projede yapısal tasarım anlamında; oturma/dinlenme alanları, (25 adet oturma bankı, 10 adet ağaç altı oturma, 12 adet basamaklı oturma), otopark alanları (852 m² kilit dökmü asfalt), yürüyüş parkuru ve bisiklet yolları (yürüyüş yolu 2,002 km, bisiklet yolu 1,268 km), gözlem kulesi (15 adet), çöp kutusu (42 adet), yüksek ve alçak aydınlatma (67 adet), toplanma alanı (924 m²) ve bilgi verici ekran (40 adet) yer almaktadır.

Sirkülasyon/Yürüyüş Yolları/Bisiklet Yolları: Peyzaj tasarımında kullanıcıların alan içerisinde etkin dolaşımını ve ulaşmak istedikleri noktaya en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacıyla sirkülasyonların konforlu ve algılanabilir olmasına dikkat edilmiştir. Yaya öncelikli bir yerleşke ilkesi benimsenmiştir. Zorunlu durumlarda (itfaiye, ambulans, kantinlerin yiyecek ihtiyaçları vb.) araçların alana girmesine izin verilmiştir. Tüm sirkülasyonlarda lineer hatlar kullanılmıştır.

Şekil 2: Çalışma alanı için önerilen Kıyısız Peyzaj Projesi

Bitkisel Tasarım; Toplam yeşil alan miktarı 2158 m² olan alanda bitkilerin ekolojik, estetik ve fonksiyonel özellikleri göz önünde bulundurularak bitkilendirme tasarımı kurgulanmıştır. Yapısal tasarımı destekleme/güçlendirmede ve mekânları tanımlamada bitkilerin renk-doku- ölçü-çizgi-form özelliklerinden faydalanılmıştır. Bitkilendirme tasarımında Van kentinde doğal yayılım gösteren ve aynı zamanda Van'ın ekolojik koşullarına uyum gösteren türlerin de kullanılmasına özen gösterilmiştir. (*Olea europaea*, *Sorbus aucuparia*, *Punica granatum*, *Cotinus coggyria*, *Acer cappadocicum*, *Pinus pinea* ve *Abies nordmanniana* gibi).

Bitkilendirme tasarımında ise, yapısal peyzaj tasarımındaki lineerliği destekleyici/güçlendirici ve aynı zamanda bölgenin ekolojik koşulları göz önünde bulundurularak bir bitkisel tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Alanın bitkisel tasarımında kullanılan çeşitli bitki türlerine Tablo1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Alanı İçin Önerilen Bitki Listesi

	Bitki Türlerinin Latince İsimleri	Bitki Türlerinin Türkçe İsimleri
Yapraklı Türler	<i>Salix babylonica</i>	Salkım Söğüt
	<i>Tamarix</i> spp.	Beyaz ve Pembe Çiçekli Ilgın
	<i>Elaeagnus</i> spp.	İğde
	<i>Robinia pseudoacacia</i> 'Umbraculifera'	Top Akasya
	<i>Fraxinus excelsior</i>	Adi Dişbudak
	<i>Viburnum tinus</i>	Kartopu
	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Yalancı Akasya
Herdem-yeşil Türler	<i>Juniperus communis</i>	Adi Ardiç
	<i>Thuja orientalis</i>	Doğu Mazısı
	<i>Picea orientalis</i>	Ladin
Yer Örtücü ve Çalı Türleri	<i>Celosia argentea</i>	Horozibiği
	<i>Helianthus annuus</i>	Ayçiçeği
	<i>Taraxacum officinale</i>	Karahindiba
	<i>Cornus mas</i>	Kızılıcık
	<i>Sedum album</i>	Damkoruğu
	<i>Hyacinthus orientalis</i>	Sümbül
	<i>Gladiolus atroviolaceus</i>	Glayöl
	<i>Iris barnumae</i>	Mor Süsen
	<i>Narcissus poeticus</i>	Nergis
	<i>Forsythia x intermedia</i>	Altın Çanak
	<i>Cortaderia selloana</i>	Pampas Sazı

Donatı Elemanları: Peyzaj tasarımı yapılan bu alan içerisinde; sulu kesim granit plak taş, tuğla döşeme, ahşap deck, doğal kırma granit küp taş, dolomit, kauçuk gibi farklı döşeme malzemelerinin kullanımı önerilmiştir (Şekil 3). Mekanın kimliğine ve ekolojik koşullarına uyumlu çeşitli yapı malzemelerinin seçimi tercih edilerek, mekânların döşeme çeşitliliği ile tanımlanması ve malzeme açısından hareketlilik-çeşitlilik sağlanması hedeflenmiştir.

Şekil 3: Önerilen düzenlemenin modellenme görüntüsü

Bununla birlikte bölgedeki Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencilerinin mesleki anlamda kendilerini geliştirme ve alanlarında deneyim kazanmak için; bitkisel tasarımın uygulamalarını, farklı döşeme malzemesi uygulamalarını, alan kimliğine uygun donatı elemanlarının seçimi ve alana yerleştirme çalışmalarını yakından görülebilecekleri örnek alanlar olması açısından bu uygulama önem taşımaktadır. Seçilen döşeme malzemelerinin dış ortam şartlarına ve aşınmaya dayanıklı olmasına dikkat edilmiştir. Donatı elemanları olarak hem sabit hem de hareketli oturma birimlerinin çevreyle ve uygulanan döşeme malzemeleri ile uyumlu olmasına özen gösterilmiştir. Aydınlatma elemanlarında ise hem renk olarak hem de tasarım çizgilerinde, sert zemin tasarımındaki çizgilerle uyum yakalanmaya çalışılmıştır. Sirkülasyonları sağlayan yollarda yüksek aydınlatma ve alçak aydınlatma elemanları tercih edilmiştir.

Sonuç

Tarihsel süreçte kıyı alanları kendilerine özgü peyzaj değerleri ile sosyal ve kültürel açıdan insanlar için genelde odak noktaları haline gelmiştir. Kıyı alanları yoğun yerleşim alanlarına olan uzaklıklarına göre sosyal yönden insanlar tarafından kullanımları da etki altında kalmaktadır. Bu bölgeler yerleşim alanlarına yakınlığı veya ulaşılabilirlik kolaylığı söz konusu olduğunda sosyal ve kültürel yönden çeşitli şekillerde kullanılmaktadırlar. Bu bağlamda peyzaj değerleri ile büyük önem taşıyan kıyı alanlarında yıkımlar ve tahribata yol açan insan aktivitelerinin en aza indirilmesi, çevreye fayda sağlayan doğal hayatın korunması ve geliştirilmesini sağla-

yabilen projeler üretilmelidir. Bu bağlamda özellikle kente yakın olan kıyı alanlarının kullanım planlama, tasarım ve sürdürülebilir yönetim çalışmalarına yönelik envanter hazırlanabilmesi için kapsamlı sınıflandırma, arazi gözlemi, güvenilir ve kullanılabilir yeterli verilerin hazırlanması da önemli ölçüde değer taşımaktadır.

Sürekli artan nüfus ile peyzajı şekillendiren faktörlerden biri olan insan, kıyı kaynakları üzerinde beklentileri çeşitlilik göstermiş ve kıyı alanlarında değişimlere neden olmuştur (Adızel ve Durmuş, 2014: 142; Karaşah, 2017: 59). Kıyı alanları, sahip oldukları doğal güzellikleri nedeni ile korunması, verimli ve uygun amaçlar için kullanılması gereken aynı zamanda insanlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilen rekreasyonel faaliyetler için çekici özelliğe sahip alanlardır. Kıyı alanlarının ekolojik yapısının zengin kaynak potansiyeline sahip olması ve ulaşım kolaylığı yüzyıllardır kıyıları yerleşim ve dinlenme alanı olarak cazibeli kılmıştır. Kıyı alanlarında gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve rekreasyonel potansiyelin ortaya konulması, bu amaç doğrultusunda kullanılan alanın geleceği için oldukça önemlidir.

Peyzaj tasarımı gerçekleştirilen Van İlinde Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanında, doğru mekânlar kurgulanarak kazanılacak bu niteliklerin pekiştirilmesi ve potansiyel kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Kurgulanan tasarımı gerçekleştirmeden önce bu kıyı alanı ve yakın çevresinin, özellikle bu alanda göle akan derenin ıslah çalışması, rehabilitasyonu, bakım çalışmaları ve koruma altına alması gerekmektedir. Bu işlem sonucunda uygulaması yapılacak olan peyzaj tasarımı ile bu kıyı alanının önemli bir görsel peyzaj alanı haline getirilmesi de mümkün olacaktır. Bu doğrultuda alana kullanıcıların eğitsel, kültürel, sanatsal ve sosyal açıdan kazanımlar elde edebilecekleri mekânlar ve alanda kurgulanan bitkilendirme tasarımı ile de bitki materyaline ilişkin dersleri alan meslek disiplinlerindeki öğrenciler için açık bir laboratuvar kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kıyı alanı insanlar tarafından doğal güzellikleri tahribe uğramadıkça görsel peyzaj açısından da; fotoğrafçılık, manzara seyri, açık hava ressamlığı gibi çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere olanak sağlama potansiyeline sahiptir. Çalışma sonucunda, Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanı halkın en önemli buluşma ve rekreasyon alanlarından biri olma potansiyelini taşıdığı için bu alana estetik, fonksiyonel, ekolojik kavramlar düşünerek peyzaj tasarım projesi geliştirilmiştir. Koruma-kullanma dengesi gözetilerek alternatif alan kullanımları üreten bu projenin gerçekleşmesi halinde görsel peyzaj değerleri de sunabilen bu alan halkın odak noktası haline gelmiş olacaktır. Üretilen bu proje ilgili paydaşlar ve yerel yöneticiler için başvurabilecekleri bir altlık niteliğinde olabilir. Ayrıca bu bölgede, kıyı alanı ve yakın çevresi içinde olumsuz etki

ve tahribat yaratan insan aktivitelerini en aza indirilmesi için yöre insanının bilinçlendirilmesi programına da yer verilmesi yerinde olacaktır. Rekreatyone alanların yerel, bölgesel ve hatta bazı durumlarda ulusal ölçekteki rekreatyone rolünün yöneticiler tarafından belirlenmesi, kullanıcıların rekreatyone deneyim kalitesini yükseltme ve rekreatyone kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Yerel yönetimler bu programların içine dahil edilerek sivil toplum örgütlerinin bilinçlendirilmesi ile harekete geçirilmesi genel politika olarak benimsenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adızel, Ö. ve Durmuş, A. (2014). Van İlinin Ornitolojisi-Turizm (Kuş Turizmi) Potansiyeline Sahip Sulak Alanları. *Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştay Raporu*. s. 140-150.
- Alpay, B. (2011). Alaplı (Zonguldak) Kent Merkezi ve Kıyı Dolgu Alanı Düzenleme Süreci - Kentsel Tasarım Projeleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(3), 297-306.
- Andkjær, S., Arvidsen, J. (2015). Places For Active Outdoor Recreation – A Scoping Review. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 12, 25-46.
- Aşur, F. (2017). Van Kenti Yakın Çevresi Kıyı Alanı Örneğinde Sulak Alanlar ve Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(4), 506-515.
- Aukerman, R. (2011). Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS) Users' Guidebook. CO: US Department of the Interior. Denver. P.167.
- Arriaza, M., Ortega, J. F. C., Medueno, J. A. C. ve Aviles, P. R. (2004). Assesing The Visual Quality of Rural Landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 69: 115-125.
- Avşın, N. ve Erzen, S. (2018). Çevresel Faktörlerin Van Sazlığı Sulak Alanı Üzerindeki Etkileri, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 32, 283-295.
- Bozkurt, S. (2016). Gürün (Sivas) İlçesinin Rekreatyone Kaynaklarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 66 (1), 318-328.
- Döker, M.F. (2006). İstanbul İli Marmara Denizi Kıyı Dolgu Alanlarının Tespiti ve Bu Alanlarda Arazi Kullanımı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğ-

rafya Anabilim Dalı, İstanbul.

- Dugan, P.J. (1990). *Sulak Alanların Korunması: Güncel Konular ve Gerekliliği Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Doğal Hayatı Koruma Derneği.
- Erdem, O. (1995). *Türkiye'nin Kuş Cennetleri*. Ankara: Çevre Bakanlığı.
- Ferudun, A. (2009). Kıyı Alanlarının Hukuki Statüsü. *Journal of Naval Sciences and Engineering*, 5(1), 76-93.
- Garipağaoğlu, N., Özcan, S. ve Uzun, M. (2014). Moda-Caddebostan (Kadıköy) Arası Kıyı Alanındaki Değişiminin İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 60-80.
- Güneroğlu, N. (2017). Akarsu Rehabilitasyonunun Peyzaj Kalitesi Üzerindeki Etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 10-20.
- Henden Şolt, H. B. (2018). Kentlilerin Kıyı Alanı Düzenlemesine Bakışı: Alaplı Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 55-62.
- Karadeniz, N. (1995). *Sultan Sazlığı Örneğinde Islak Alanların Çevre Koruma Açısından Önemi Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Karaşah, B. (2017). Kentsel ve Kırsal Rekreasyon Alanlarına Yönelik Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi 'Artvin Kenti Örneği'. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 58-69.
- Kılıç, S. (2006). *Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I. Tarihsel Değerler*. Van: Van Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2013). *Sulak Alanlar*. Meriç, T. ve Çağırtkankaya, S. (Ed.). Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, Türkiye.
- Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2011). Rekreasyon Alanlarının Görsel Peyzaj Kalitesi Yönünden Değerlendirilmesi: Erzurum Örneği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 67-76.
- Özgüç, N. (2011). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Pala, K. (1975). Türkiye'nin Kıyı Sorunları ve Politikası. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi*, 10 (33-34), 3-38.

- Pekpak, H. E. (2012). *Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekansal Gelişim: Lara Örneği*. (Uzmanlık Tezi). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Sesli, F.A., Aydınöğlü, A.Ç. ve Akyol, N. (2003). Kıyı alanlarının yönetimi. 9. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildiriler Kitabı, 769-780, Ankara.
- Sesli, F.A. (2010). Determination of The Relations Between Shore Border Line And Land Ownership By Using GIS: An Example From Eastern Coast of Black Sea. *Scientific Research and Essays*, 5(5), 494-499.
- Schroeder, H. W.(1982). Preferred Features of Urban Parks and Forests, *Journal of Arboriculture*, 8 (12): 317-322.
- Tırıl, A. (2006). Sulak Alanlar, Ankara: Peyzaj Mimarlar Odası Yayınları.
- Yazıcı, K. ve Sağlamer, A. A. (2019). Tokat Kenti -Yeşilirmak Yakın Çevresinde Bulunan Rekreasyonel Alanlarda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 766-776.